

Bálint Andrea • Oroszlán Anikó
Pethőné Nagy Csilla • Szakács Emília

IRODALOM

*Emelt szintű érettségire
készülőknek*

12

2024-től

érvényes
követelmények

Bálint Andrea • Oroszlán Anikó
Pethőné Nagy Csilla • Szakács Emília

IRODALOM

*Emelt szintű érettségire
készülőknek*

12

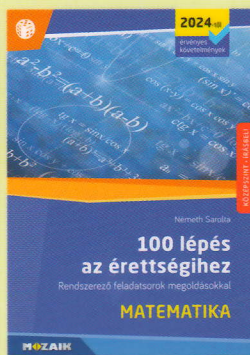
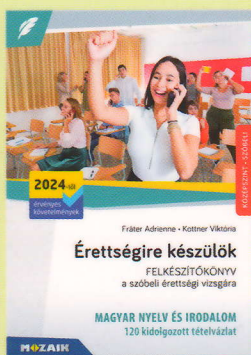
Mozaik Kiadó, Szeged 2025

IRODALOM

12

Könyvünk azok számára készült, akik fakultációs tárgyként a magyart választják, és emelt szintű érettségit szeretnének tenni belőle a 2024-es részletes követelmények szerint. A tanulási segédlet könyv, munkafüzet és szöveggyűjtemény elegye, az aktív tanulást támogatja. Felépítése nem elsősorban kronologikus: olyan fejezetekből épül fel, melyek egy-egy problémát, kérdést járnak körül, irodalmi konvenciókat, motívumokat, műfajokat állítanak középpontba. Az elsajátítandó tárgyi tudás mellett a művek elemzéséhez-értelmezéséhez kíván eszközrendszert (kompetenciákat) biztosítani.

A 11. és a 12. osztályos kötet együtt hatékonyan segíthet az irodalomról megszerzett tudás újrendezésében: új nézőpontok, gondolkodási utak bevonásával egy átjárhatóbb, felhasználhatóbb, hálózatosabb tudás kialakításával támogathatja a diákok eredményesebb tanulását, érettségi vizsgára való felkészülését.

Mozaik Kiadó, Szeged • Tel.: (62) 470-101, (62) 554-660
Webáruház: www.tankonyvrendeles.hu; E-mail: kiado@mozaik.info.hu

MS-3342U

Önnyvet írta: **Bálint Andrea** • mesterpedagógus, szakvezető tanár

Dr. Oroszlán Anikó • középiskolai tanár

Pethőné Nagy Csilla • érdemes tankönyvíró, mesterpedagógus, szakvezető tanár

Szakács Emília • mesterpedagógus, irodalomterapeuta

Lektorálta: **Gémesi Ildikó** • mesterpedagógus, szaktanácsadó, mentortanár

Zeman Csaba • középiskolai tanár

szerkesztő: **Matyelka Tímea**

Borítóterv: **Szöke András**

Tipográfia: **Reményfy Tamás**

lyelvi lektor: **Kúti Gergő, Válé Judit**

Fotók: Alamy, Balatoni Múzeum (Keszthely), Bóbita Bábszínház (Pécs), Csiky Gergely Színház (Kaposvár), Hungart, Katona József Színház, Kecskemétfilm Kft., Kieselbach Galéria, Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház (Budapest), Magyar Rajzfilm Kft., Megafilm, Miskolci Nemzeti Színház, Mozinet, Nemzeti Archívum, Nemzeti Filmintézet, Örkény István Színház, Pécsi Harmadik Színház, Pécsi Nemzeti Színház, Petőfi Irodalmi Múzeum, Pintér Béla és Társulata, shutterstock.com, Szegedi Nemzeti Színház, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Thúry György Múzeum (Nagykanizsa), Vörösmarty Színház (Székesfehérvár), Wikipédia

Külön köszönetünket fejezzük ki az alábbi személyeknek és intézményeknek a kötet elkészítéséhez nyújtott segítségükért: Baka Istvánné, Balatoni Múzeum (Keszthely), Bertók Attila, Bóbita Bábszínház (Pécs), Bozó Szabolcs, Centrál Kiadó, Csiky Gergely Színház (Kaposvár), Csorba Eszter, Csorba Noémi, Csorba Zsófia, Csordás Dániel, DeepInsight ügynökség, Erdős Virág, Gadányi György, Grecsó Krisztián, Gulyás Buda, Huszti Valéria, Juhász dr. Kilián Katalin, Katona József Színház, Kecskemétfilm Kft., Kemény Gabriella, Kemény István, Kieselbach Tamás, Kiss Georgina, Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház (Budapest), Miskolci Nemzeti Színház, Mozinet, Nágel Kornél, Nyári Flóra, Orbán János Dénes, Örkény István Színház, Parti Nagy Lajos, Pécsi Harmadik Színház, Pécsi Nemzeti Színház, Petri Anna, Petri Lukács Ádám, Pintér Béla és Társulata, Romhányi Ágnes, Scholz László, Szegedi Nemzeti Színház, Tamás Ferenc, Thúry György Múzeum (Nagykanizsa), Várady Szabolcs, Vörös István, Vörösmarty Színház (Székesfehérvár), Závada Péter

A kötet hátsó borítójának belsején egyedi kód található, melyet a **www.mozaweb.hu** oldalon aktiválhatsz. Az aktiválás hozzáférést biztosít a kiadvány elektronikus változatához a honlapon található feltételekkel.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN **978 963 670 014 0**

Copyright **Mozaik Kiadó – Szeged, 2025**

Kedves felhasználó tanuló és pedagógusok!

Két kötetből álló, emelt szintű érettségire felkészítő tanulási segédletünk második darabja **első-sorban** (de nem kizárólagosan) a **11–12.-es tananyag újrendezésére épül**. Komplex funkciókat lát el: (tan)könyv, munkafüzet és egyben szöveggyűjtemény. **Felépítése** meghatározóan **illeszkedik az első kötetéhez**.

A művelődéstörténeti korszakok közül a romantika és a történeti realizmus, illetve a modernség szakaszainak áttekintését kínálja, kiegészítve az intertextualitás kérdéskörével.

A kötet a műnemek vonatkozásában a modern líra és epika fontosabb irányzatait foglalja össze, valamint a 19–20. századi magyar dráma alakulástörténetébe ad betekintést.

Újdonság a Szerzők, életművek, kánonok rész. Ez a fejezet egyrészt **mintákat ad a műveltségi teszt lehetséges feladattípusaira**, másrészt arra vállalkozik, hogy a szóbeli vizsgára **kötelező tíz életművet néhány meghatározó szöveg értelmezésével, újraértelmezésével**, illetve az életműről való tudás megerősítésével (ismétlés, bővítés, mélyítés) **összefoglalja**. Az egyes alfejezeteket **emelt szintű írásbeli és szóbeli mintafeladatok** zárják.

Folytatódik a 11.-es kötet *Témák és kódok* fejezete is. E részben tanulásunk-megértésünk tárgya egyrészt a *Biblia* mint a művészetek nagy kódja, másrészt olyan meghatározó irodalmi témák, motívumok, toposzok, mint az állat- és növénysszimbólika, az út-utazás, az ars poetica, a létösszegzés és létértelmezés vagy a történelmi traumák irodalmi reprezentációja.

A 12.-es kötet utolsó része, a *Határok és határátlépések* az irodalomközvetítést és az irodalom határterületeit tematizálja.

Kiadványunk célja továbbra is egy **átjárhatóbb, felhasználhatóbb, hálózatosabb tudás kialakulásának támogatása** új nézőpontok, gondolkodási utak bevonásával és aktív tanulóval. A tágas terjedelemben biztosítja a tanulási tartalmak átfogó, mélyre ható kibontását. Ezzel segítjük hozzá a felhasználó tanulókat, tanulócsoporthoz az emelt szintű írásbeli és szóbeli érettségi vizsgára való hatékony és eredményes felkészüléshez magyar irodalomból.

A kötet **egyéni, illetve csoportos (fakultáció, iskolai és iskolán kívüli érettségi felkészítő programok keretén belüli) feldolgozásra is alkalmas, hangsúlyosan illeszkedik a Nat 2020, valamint a hozzá tartozó emelt szintű érettségi vizsga követelményeihez**. Ugyanakkor nem törekszik a teljesség illúziójának megteremtésére. A kronologikus elvű tananyag-feldolgozás helyett / mellett más, **az érettségi vizsgafeladatokra, műveltségi tesztekre jellemző tananyag-elrendezést részesíti előnyben**, és nem mond le a kortárs irodalommal való együttolvasásról sem.

A tanulás-megértés hatékonyságát e kötetben is grafikai szervezők, gondolatrendező, szemponttáblázatok, halmazábrák támogatják. A Nat 2020-ban tételesen szereplő művek feldolgozását pedig szintén rövid, az irodalomról való szakszerű beszédhez elengedhetetlen, mintaadó értelmezések követik. A munkafüzet funkció rendeltetéséhez használata, a szövegekkel, képekkel, ábrákkal való változatos interakciók felkínálása, a személyes véleményre, érvelésre alapuló állásfoglalásra való ösztönzés aktív-reflexív, vagyis értelmes, tevékeny tanulásra motivál. E nélkül nincs kompetenciafejlesztés sem szövegértésben, sem szövegalkotásban, sem kritikus gondolkodásban.

A rendszeresen visszatérő feladattípusok (pl. kiegészítés, csoportosítás, sorrendállítás, feleletválasztás, felismerés, vélemény, érvelés, produktum stb.) egyben az emelt szintű érettségi vizsga írásbeli és szóbeli feladatmegoldásaihoz szükséges jártasság megszerzésének eszközei is. A szöveggyűjtemény-funkció tágas, de korlátozott. A nyomtatott változat teljes lírai, illetve rövidebb epikus szövegeket is közöl, ezen túl regény- és drámarészletekkel dolgozik.

Tananyagunk több platformon kínál tanulási-felkészülési utakat. A nyomtatott kötetek ugyanis digitális, lapozható változattal is kiegészülnek, amelyben a tudás ellenőrzésének vagy az önellenőr-

Előszó

zésnek a céljából elérhető a feladatok lehetséges megoldásai is, és amely számos további lehetőséget kínál a felhasználók számára. Itt tettük elérhetővé a Szerzők, életművek, kánonok fejezet írásbeli tételmintában szereplő azon szövegeket is, amelyek szöveggyűjteményben nem szerepelnek.

Az emelt szintű érettségi vizsgára felkészítő kötetek tananyag-elrendezése tehát átrajzolja a magyar középiskolai irodalomtanulásban szinte kizárólagos kronologikus elvű irodalomtörténet-tanítás hagyományát. Hálózatos átrendezésével lehetőséget kínál arra, hogy az irodalomról való tudásunk irodalomszemléletté alakuljon. Ezzel ténylegesen sikeresebb lehet a megszerzett tudás mozgósítása, átjárhatósága; alkotó, problémamegoldó, reflexív felhasználása, a magasabb szintű gondolkodási műveleteket (alkalmazás, elemzés, összehasonlítás, szintetizálás, értékelés) igénylő feladatok megoldása.

A szerzők valamennyien több évtizedes irodalomtanári tapasztalattal és osztálytermi gyakorlattal rendelkeznek, tananyagfejlesztésben, emelt szintű felkészítésben (és javításban) jártasak. Ez a tény az érettségiző jelölt felkészülésbe fektetett komoly munkája mellett egyfajta garancia is az emelt szintű vizsga eredményes letételéhez.

Ehhez sok sikert kívánunk!

A szerzők

I. rész Művelődéstörténeti korszakok

1.1.

A romantika
és a történeti
realizmus

1.2.

A modernség –
Szemelvények
a modernség
irodalmából

1.3.

Szövegek
párbeszéde –
szövegköztiség

Kötetünk első fejezete **folytatja a művészeti irányzatok áttekintését: a modernséget közvetlenül megelőző kort és stílusirányzatait**, valamint a **modernség szakaszait és irányzatait** mutatja be.

A modern társadalmi, gondolkodástörténeti jelenségei már a **reneszánsztól** felfedezhetők, de igazi kiterjedése csak jóval később, a **felvilágosodás** (klasszicizmus, szentimentalizmus), a **romantika** és a **történeti realizmus** idején kezdődött. Szűkebb, művészettörténeti értelemben a modernitás a **19. század utolsó harmadától induló és napjainkig tartó** korszak megnevezése.

A modern tipikus termelési formája is az **ipari társadalom**, de különbözik annak korábbi szakaszától, hiszen benne válnak döntővé a termelési rendszerek, a termelés megszervezett formái, profittermelő hatékonyságának tényezői. Az **élet egészét gyökeresen átalakító változások** következnek be. A figyelem az egyénnek más egyénnel összekapcsolódó **cselekvési rendszerére** irányul. Egyre nagyobb és összetettebb szerepet tölt be az ember által alkotott **második természet**, melynek szimbolikus megtestesítője a gép (gyár, automobil, repülő). A modern tipikus társadalmi-politikai tere a **polgári társadalom**, szereplője a szabad, kötöttségektől mentes, **önálló döntési helyzetekben helytálló polgár**. A széteső, hagyományos faluközösségek helyett az élet szimbolikus helye egyre inkább a dinamikusan lüktető **nagyváros**.

A tökéletes termelés és a polgári berendezkedés azonban mégsem igazolja a felvilágosodás és a forradalmak eszméit, azok **illúzióknak** bizonyulnak. A korábban önmagát szabadnak, a világot kereknek tapasztaló polgár a század második felére egy **elidegenedett**, egyre kaotikusabbnak és embertelenebbnek tűnő **világban találja magát**. A kiábrándulás következtében **meginog a bizalom** a felvilágosodás korából hagyományozódó **fejlődésgondolatban** és a **megismerés észelvű módszerében** is.

Ebben a két évszázadban már nem beszélhetünk egységes korstílusokról, helyette hosszabb-rövidebb ideig **egymás mellett élő stílusirányzatok születnek**, amelyek hatnak egymásra, ám többnyire csak néhány művészeti ágra, műnemre vagy műfajra, illetve országra vonatkoztathatók.

A **modernség gondolkodásmódjának több lényeges vonása a romantikában gyökerezik**. Ilyen például a **gondviselési hit megrendülése**, az **egységesnek és egésznek elgondolt világ „szétesésének”**, valamint a **személyiség többretegűségének** tapasztalata.

1 Tanulmányozd az európai művelődéstörténetnek a régítől a modernitásig összefoglalt korstílusait és stílusirányzatait idővonalon bemutató ábrát! Milyen jellemzők olvashatók le a korszakhatárokról, illetve az egyes időszakok időbeli kiterjedéséről, uralkodó jellegéről vagy egymás mellett éléséről?

2 Mozgósítsd tudásod, írd minden stílustörténeti korszakhoz, illetve irányzathoz néhány esztétikai-poétikai jellemzőt!

középkor

2. sz. – 14. sz.

reneszánsz

14. sz. – 16. sz. köz.

manierizmus

1530–1600

barokk

16. sz. vége–18. sz. köz. / vége

rokokó

18. sz.

klasszicizmus

17. sz. közepe – 18. sz.

szentimentalizmus

18–19. sz. fordulója

romantika

18. sz. vége – 1848 / 1900

történeti realizmus

1830 – 1880 / 1900

1.1. A romantika és a történeti realizmus

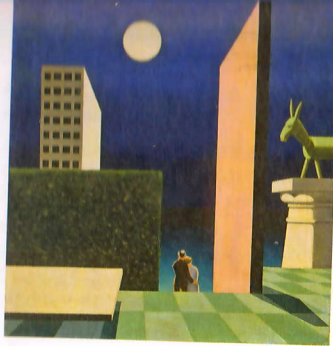
A 19. századi regény alakulástörténetéből

„A romantikus költészet az egyetemesség haladó költészete. [...] Szándéka és feladata költészetet és prózát, zsenialitást és kritikát, műköltészetet és természetes költészetet is hol keverni, hol vegyíteni, a költészetet élővé és társassá, az életet és a társadalmat költőivé tenni.”

(Friedrich Schlegel – Rónay György fordítása)

„A múlt realizmusai célkitűzésekhez formált (deformált) valóságot járnak körül. Ehhez szabottan egyszerűsítő elhagyásokkal, ráfogásokkal, kitüntetett elemekkel élnek.” (Mészöly Miklós)

irányzat:
jellemzők:

irányzat:
jellemzők:

irányzat:
jellemzők:

A feladat képei sorrendben:
Kazimir Malevics: *Egy angol Moszkvában*, 1914.
Jean Metzinger: *Kubista tájkép*, 1911–12 k..
Oscar Kokoschka: *Piéta*, 1908.
Bortnyik Sándor: *Zöld számár*, 1924.
Giacomo Balla: *A pórázon sétáltatott kutya dinamizmusa*, 1912.
Marcel Duchamp: *Kút*, 1917

2. Nyomtasd ki magadról egy közeli, egész alakos fotót! Próbáld meg ceruzával geometrikus formákra (kör, háromszög, négyszög, ellipszis) bontani!
3. Mit gondolsz, a fényképezés elterjedése milyen szerepet játszhatott abban, hogy a festészet eltávolodott a külső, látható valóságtól?
4. Olvasd el a szimultanizmusról szóló ismeretközlő szöveget, majd a segítségével értelmezd a fogalmat a két Apollinaire-részletben!

A **szimultanizmus** (latin: 'egy időben') a különböző helyeken és időben végbemenő események, helyzetek, léteállapotok párhuzamos ábrázolásának kifejezőeszköze a művészetekben. Alapja a térben egymástól távol eső, de egy időben lejátszódó események vagy időben egymástól távoli, de valamiképpen összekapcsolható mozzanatok egy időben, egy helyütt (például a tudatban) való megjelenítésének igénye. A **poétikában megteremtette a sokszólamúságot, a különös nyomdatechnikát, a montázstechnikát és a kollázst.**

idézet	értelmezés
„Ez a fájdalmas szűz hamvaspiros és sápatag fia Ez a csodás imákat bőven termő égi fa Ez az öröklét és a becsület kettős bitója itt Ez a hatágú csillag égi sápadt Ez az Isten ki meghal pénteken s feltámad majd vasárnap Ez a Krisztus ki égbe száll ahogy pilóta még soha A világ magassági versenyének ő a bajnoka [...]”	
„Imé Marseille-ban vagy köröttem zöld görögdinnyék halomban Imé Coblenzban vagy az Óriáshoz címzett szállodában Imé Rómában ülsz fölöttem egy japáni naspolyafa ága Imé most Amszterdamban vagy egy lánnyal akit szépnek látsz eddig szegényke csúnya [...]”	

(Guillaume Apollinaire: *Égőv*, 1912, Radnóti Miklós fordítása)

Olvasd el Guillaume Apollinaire *A megsebzett galamb és a szökőkút* című versét Radnóti Miklós fordításában, majd válaszolj a kérdésekre!

Látom megkínzott arcotok
MAREYE
ANETTE
MIA
hol
6
ifju
DE
itt e
jajgató
szökőkút mellett
ez a galamb is ríva repked

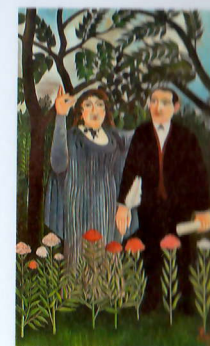
Csodás virágzó szátok
MARIE
LORIE
YETTE
vagytok
jaj
lányok
S a vízből haldokló már
Hol van Raynal Billy Dalize
Szájamban régi méla íz
Nevek zsongása andalítsz
S hol van most Cremnitz merre járt
Mindannyian holtak talán
Emlékekkel telt meg im a lelkem
S a szökőkút is felettem

Harcolni mentek ők minden hiába s most fönn csatáznak északon
Az éj lechull Ó vérző tenger
Leander burjánzik vadon a kertekben körül harcok virága

- a) Minek a jelképe, metaforája lehet a megsebzett galamb, illetve a szökőkút?
- b) Hogyan feleltethetők meg egymásnak a műben a képi, illetve a szöveges egységek?
- c) Hol és hogyan jelenik meg a középkori vanitas-, illetve a Villon-hagyomány ebben a képversben?
- d) Hogyan érvényesül a szimultanizmus a formában, hogy a szövegben?

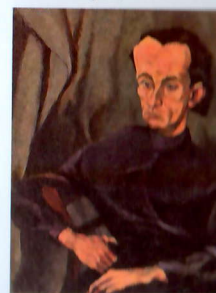
A magyar avantgárd emblemikus hosszúverse

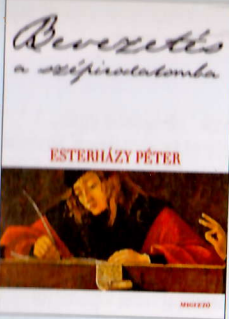
Kassák Lajos a magyar avantgárd irodalom **nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő** alakja. Kapcsolatban állt a nagy nyugat-európai műhelyekkel, bár idehaza viszonylag csekély olvasóközönsége volt. Ennek oka lehet a magyar klasszikus modernség megkésett jelentkezése, a konzervatívabb olvasói elvárás és az avantgárd mozgalmak politikai irányultsága. Kassák hatalmas életművet hagyott hátra. **Jelentősége képzőművészként, költőként és irodalomszervezőként is meghatározó.** Műhelyei számos fiatal tehetséget indítottak útjukra. Hatással volt pl. Szabó Lőrincire és József Attilára.

Henri Rousseau: *A művész inspirálva a költőt*, 1909.
A festményen Apollinaire és művésze, Marie Laurencin festőnő látható

Tihanyi Lajos:
Kassák Lajos, 1918

A Függő utóbb a Bevezetés a szépirodalomba (1986) című korszakos Esterházy-kötet nyitó darabja lett, és más, korábban már szintén megjelent írásokkal szerveződött egybe: *Függő* (1981), *Ki szavalt a lady biztonságáért?* (1982), *Fuvarosok* (1983), *Daisy* (1984), *Kis Magyar Pornográfia* (1984), *A szív segédigéi* (1985). Milyen, a műalkotás határait, zártságára, nyitottságára vonatkozó poétikai kérdéseket vet fel ez a gesztus?

Az 1960-as évek végétől költészetünkben és szépprózánkban is új beszéd-módok alakultak ki. A bekövetkezett poétikai változások a Kádár-rendszer álságos működésének világszemléleti-esztétikai tapasztalatait vonták meg. A poétikai megújulás fontos elődökre támaszkodhatott (Weöres Sándor, Vas István, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza, Mézőly Miklós). **A színre lépő fiatal generáció: Tandori Dezső, Petri György, Orbán Ottó, Nádas Péter, Esterházy Péter és mások poétikai törekvései az európai irodalom alakulástörténetével is összefüggésben jelentke-
tek.** A prózapoeitika változásai az 1980-as évek közepére mélyültek el. A széppróza súlya megnőtt a líráéval szemben. Szemléletében a nyelvi megértés, a nyelvi megragadhatóság, az elbeszélhetőség kérdése kerül középpontba.

Esterházy Péter (1950–2016) *Függő* (1981) című kisregénye rávilágít a szerző írásmódjának legjellemzőbb, posztmodern sajátosságára. **A szöveg jól megtervezett idézet- és utalástechnikára épül, montázsai, ismétlései rendszert alkotnak.** Így az író voltaképp szövegválogató olvasó, maga a könyv pedig az ő tudatában játszódik, teremődik („A grammatikai tér én vagyok”). **Ez az írásmód az elbeszélés szövegszerűségének, nyelvi megformáltságának hangsúlyossá válását jelzi, és együtt jár a folyamatos történetmondás felfüggesztésével.**

A kisregény szabad függő beszédben idézi „K” elbeszélését, aki maga is részese, szereplője az elbeszélte kistörténeteknek. Emellett számos más szereplő megnyilatkozásai is teret kapnak. A szöveg belső rendje az **emlékezetnek és az azt megalkotó nyelvnek** van alávetve, de az alkotás, a megírás folyamatára utaló számos **önreflexív-öntükröző alakzatot** is tartalmaz.

1 Olvasd el a részletet, majd válaszolj a kérdésekre, oldd meg a feladatokat!

ESTERHÁZY PÉTER: FÜGGŐ (RÉSZLET)

[...] Drahosch mellei nagy tény voltak, de míg Kászoni elszabaduló nőiessége a kezdetektől szabad préda lehetett, nyílt, jótékony tréfák és vágyakozások terepe, Kászoni! *hányszor eszembe jutsz, hosszú sörényed, langyos-lusta combod, manna-meleg melled, tejfűző csókod* [Kosztolányi], a Drahosch testére nem lehetett ilyen felhőtlenül gondolni, ott mindig hozzá kellett venni az egész életet, az életöket, hogy az hogy lesz, vagy ha így nem is, azzal mindenképpen kíméletlenül számot kellett vetni, mit jelent egy nő megérteni, s mindez, akkor, lelkiismeret-furdalásos helyzetet teremtett, a nyíltság helyébe a szemlesütések, elfordulások, félmondatok idejét hozták meg, a többszörös elhallgatásokat, az ilyen-olyan föltételezéseket, Drahosch egyébként sovány és majdhogynem fiúcskatestű maradt, hátulról nem lehetett változást észlelni, csak oldalt, előrébb érve lett lassan látható a súlyos *tereh* [Arany], szinte meggörnyesztve a lányt, mintha nehéz zsákok volnának gyöngö nyakába, nyakszirtjébe aggatva, és Drahosch valóban tehetérelként cipelte őket, nem akarta tudomásul venni, akkor sem, mikor kiderült, mekkora erő, úgy sem, hogy állandóan féltékeny kellett legyen Kászoni, Kászoni, aki meg szíves örömet eljátszotta az ósasszonyit, ami forróság volna csak, lüktetés, pulzálás, dobogás, nyitott, *tűzes balszáj* [Vasadi Péter], valaminek a végpontja, az óme-gája, mélységes mélység, melybe minduntalan zuhanni készül az egész teremtett világ, Kászoni nem volt őszinte, szerepet játszott, bár ki tudja, talán ez a stilizáció hozzátartozik a tárgyhoz is, a hozadékhoz is, Kászoni biztosan *sokszor elkeserített, de még többször irónyított, nevelt* [Szabó Lőrinc], csak avval, hogy volt, így Kászoni „tudása”, amely tehát átadható volt, ő, K., a férfieszével ezt gondolja, abból a felelősségből eredeztethető, melyet Kászoni afőlött érezhetett, hogy neki jött meg először a *menstri ciaója* [Tolnai Ottó], ahogy Drahosch ezt rögvest hírelte Tolnától Baranyáig [...].

- lódására, a szövegek párbeszédére (intertextualitás) és az olvasói magatartásra, valamint hogyan a társas kapcsolatokra?
- b) Milyen elbeszélői helyzetet vázolható fel a részlet alapján?
 - c) Kik lehetnek a szereplők? Milyen korúak? Mi jellemzi, mi foglalkoztatja őket?
 - d) Ki az elbeszélő, milyen korú, mi foglalkoztatja, mi lehet az emlékezés-felidézés szándéka?
 - e) Szerzőközpontú vagy inkább személytelen a függő beszéd „hangja”? Indokolj!
 - f) Mi lehet a szerepe annak, hogy más szerzők szövegtörmelékei is belefoglalódnak a részletbe?
 - g) Szerinted a megértéshez mennyiben fontos a vendég-szövegekre való ráismerés?
 - h) Milyen határhelyzetek azonosíthatók a részlet alapján?
 - i) A posztmodern jellemzőit összefoglaló ábrát is felhasználva rögzítsd pókhálóábrával a részletből feltáruló világ jellemzőit!
 - j) Kapcsolódj Thomka Beáta értelmezéséhez egy 20-25 soros elemző kisesszében!

„A regény a szereplők, fiatalok (kamaszok?, beat-nemzedék?) idejének azon szakaszára összpontosít, melyet a gyermek- és felnőttkor, az öntudatlanság és öneszmélés közötti hajszálfinom rezdülés és átmenetek jellemeznek. [...] A pillanat a szereplők ideje: a világgal való próbálkozás ideje, az Erőssé váló találkozás ideje, a választás előtti idő, készenlét, védtelenség, figyelem. Esterházy e tartalmak kijelzésére [...] olyan közlésformát dolgozott ki, mely oldottságával és közvetlenségével, könnyedségével és hömpölygésével szuggesztív módon közvetíti ezt az atmoszférát, a gomolygó érzéseket, kibontakozó egyéni arcokat.” (Thomka Beáta: *Függő világok*)

2 Olvasd el Petri György két versét, majd válaszolj a kérdésekre, oldd meg a feladatokat!

PETRI GYÖRGY: EGY SZÉP NAP

30 Vim, kolbász, tejföl, paradicsompüré
15 krumpli, hagyma
22 pálinka
36 cigaretta
18 papírzsebkendő
18 eszpresszó
15 posta, újság

154
46 Nescafé

200
(1985)

PETRI GYÖRGY: [AZ UTOLSÓ NAPOKRÓL]

„Uram, hadd éljek egy kicsit még,
mielőtt végleg elpihennék.”

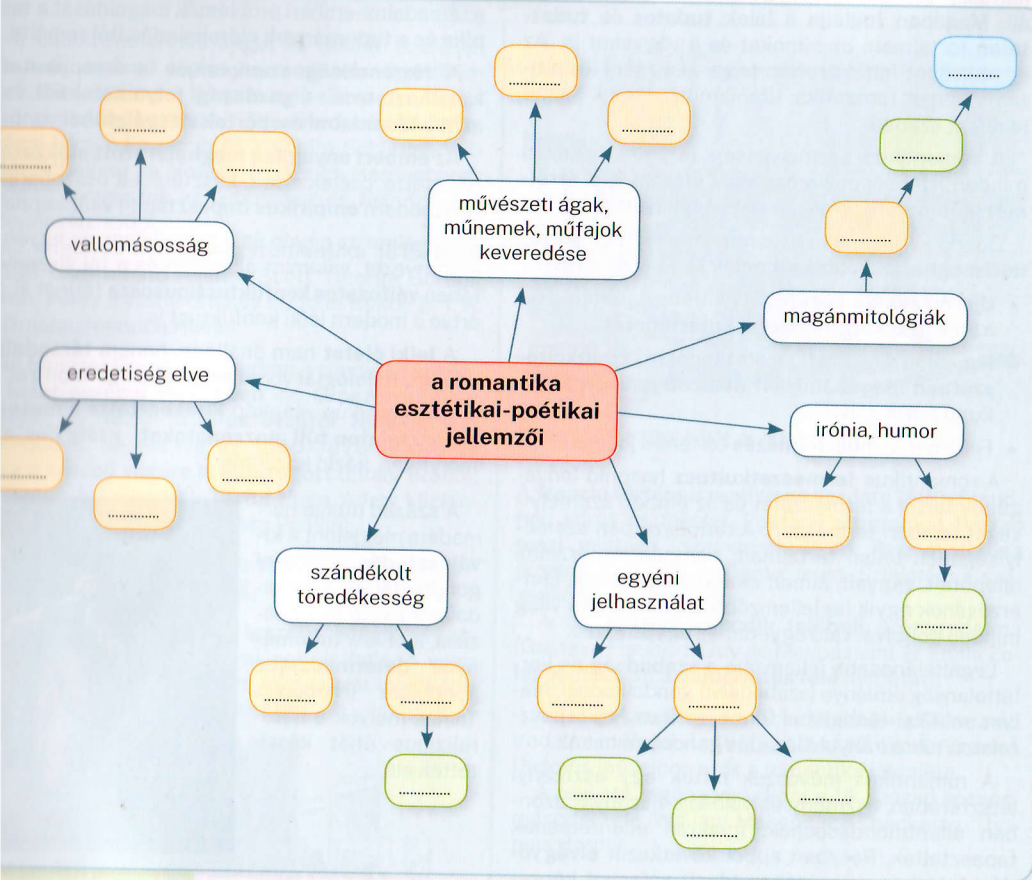
„Ilyen finoman, csendesesen?
Beszartál, édes öregem?”

„Be én.”
(2000)

- a) A posztmodern milyen világképbeli és poétikai-nyelvi jellemzői azonosíthatók a két versben? (Segítségül használhatod a vonatkozó táblázat információit!)
- b) Vers-e az Egy szép nap című szöveg? Hozz két-két érvert mindkét lehetőség mellett! (→)

A romantika és a történeti realizmus esztétikai-poétikai jellemzői

- 1 Tanulmányozd és egészítsd ki a fűrtábrát, majd írd minél több jellemzőhöz példát saját olvasói tapasztalatod alapján!

köznyelv, népnyelv felé fordul vagy saját költői nyelvet teremt
 mítosz hagyomány újraértelmezése vagy új mítosz kreálása
 személyiség, személyesség előtérbe kerüléséből fakad
 tartalom szervesen teremti a formát
 tökéletes teljesség eszménye → a műben fellelhető teljesség töredékessége
 allegória helyett titokzatos metafora, szimbólum
 alkotás ihletből származó teremtő tevékenység
 alkotói tevékenység fontosabb a mű lezártágánál
 egyéniség kultuszából és a személyességből fakad
 egyetemes megragadásának igénye
 elérhetetlennek tartott abszolút teljesség

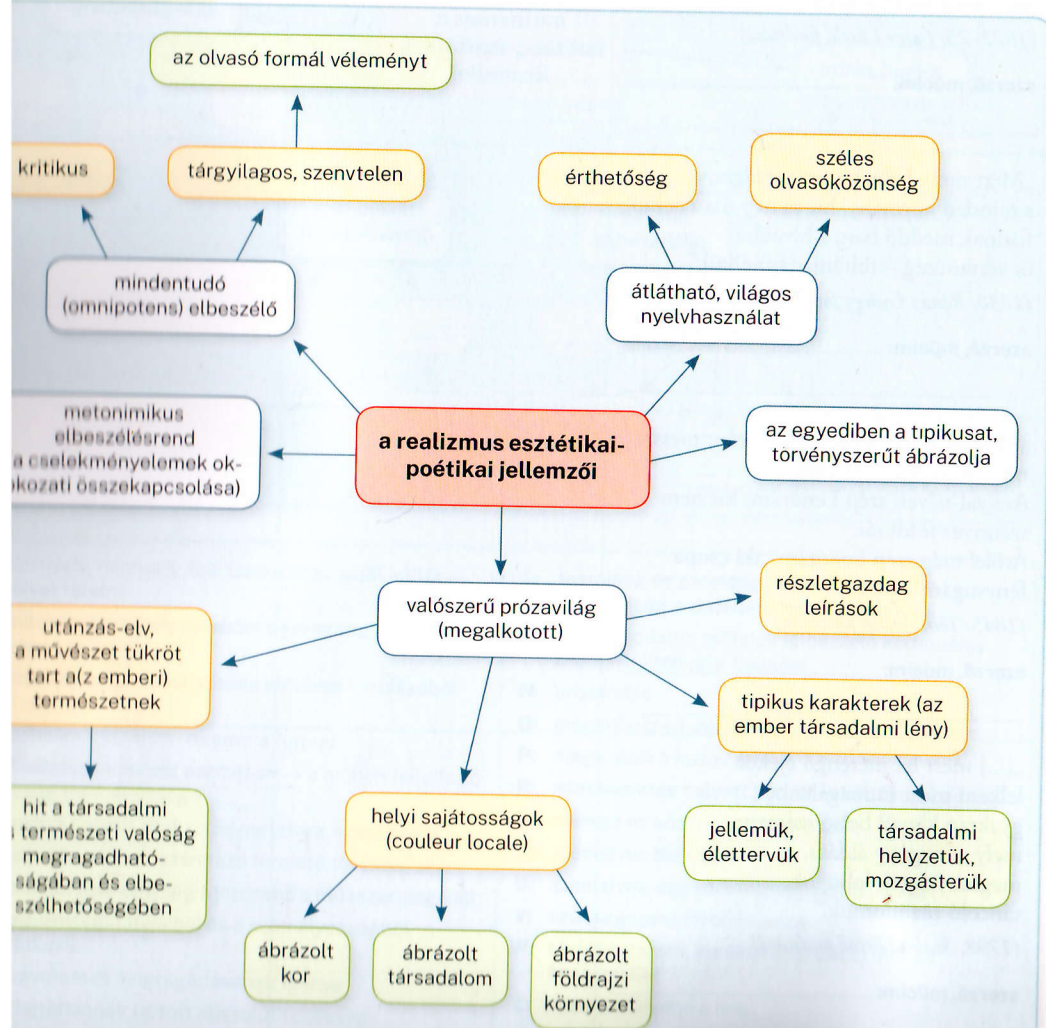
- L:** festőiség és zeneiség az irodalomban, irodalmiság a zenében, festészetben
M: kevert irodalmi műfajok (elbeszélő költemény, drámai költemény, ballada)
N: lírizálódás
O: magánbeszédszerűség
P: megszűnik a közös értés
R: mintakövetés helyett korlátlan költői szabadság
S: művész és közönsége eltávolodik
T: személyes mítoszok
U: személyes, egyedi világmagyarázó elvek
V: szükségszerű töredékesség
W: távolságtartás, ironikus (humoros) mű- és önszemlélet
Z: vezető műneme a líra

2 Értelmezd az idézeteket a táblázat szempontjai szerint!

idézet	romantikus jegyek az idézetben	lehetséges párhuzam a magyar romantika egy darabjával (szerző, műcím, indoklás)
„Ha most kinyílna ez a zár – Csak nyílna, mondta Findlay. Nem alhatnék el újra már. – Nem bizony, mondta Findlay”. (1792, Szabó Lőrinc fordítása)		
szerző, műcím:		
„A gazellák rád függesztve szemüket, néznek komolyan, és hallod, amint messze morajlik a szent folyam.” (1822–23, Lator László fordítása)		
szerző, műcím:		
„Mert noha béke virrad a világra, s minden kormány, hit és nép összefűző, fiadnak meddő harc a hivatás, és vértanúság – föltámadás nélkül.” (1830, Rónay György fordítása)		
szerző, műcím:		
„Mondd meg e gyászterhes órán: messze mennyben vár-e jó rám, Angyal-néven szép Lenórá, kit nem szennyez földi sár, Átölel még szép Lenórá, aki csupa fény sugar?” (1845, Tóth Árpád fordítása)		
szerző, műcím:		
„[...] mert ha merengő éjeken lelkem most önmagába néz, gyakran kigyúl belső szemem, mely a magány áldása, és megint veletek lobogok, táncoló tűzliliomok.” (1798, Szabó Lőrinc fordítása)		
szerző, műcím:		

idézet	romantikus jegyek az idézetben	lehetséges párhuzam a magyar romantika egy lírai darabjával (szerző, műcím, indoklás)
Idjünk az örök éjszakát, ljjuk az örök álmot. elengetett a napvilág, rvasztottak a gyászok. em csábít többé messze táj; yánkhoz mennénk haza már.” 300, Rónay György fordítása)		
Szerző, műcím:		

3 Tanulmányozd a fűrtábrát! Válassz ki néhány buborék-információt, és példázd olvasói tapasztalataid alapján!

1 Készíts a regény műfajáról rendszerező (alá-, mellé- és főlérendelt-ségi viszonyokat megjelenítő) fűrtábrát a következő elemek felhasználásával (pl. bubbl.us)!

nagyepikai műfaj; nagy terjedelem; hosszú időtartam; prózai vagy verses forma; szerteágazó cselekmény; fő- és mellékszereplők; karakteralkotás; szereplői célok és / vagy motivációk; a szereplők gondolatai, érzései, megszólalásai; regénytípusok; előre-hátrautalások; nyelvhasználat; metonimikus vagy metaforikus elbeszélésmód; a cselekmény időtartama; az elbeszélés időkezelése; térhasználat; elbeszélő; elbeszélői tudás; elbeszélői nézőpont; szereplői nézőpontok; kalandregény; karrierregény; lélektani regény; történelmi regény; családregegy; részletes környezetrajz; szerkezet; ok-okozatiság; metaforikus utalásrend; nyelvhasználat

2 Válogasd szét a regénytípusok jellemzőit, és írd a táblázat megfelelő helyére a betűjeleket!

- A: A fejlődésregénnyel szemben figyelme a hős személyiségének torzulása, erkölcsi értékvesztése felé fordul.
- B: Hőseinek sorsalakulása többnyire összefügg a nemzeti közösség nagy sorskérdéseivel.
- C: Cselekménye fordultatos, szórakoztató, csodaszerű, váratlan eseményeket is tartalmazhat.
- D: Maga a történet lehet megtörtént vagy elképzelt esemény, mint ahogy a szereplők is lehetnek valóságos történelmi alakok vagy kitalált figurák.
- E: A szereplőket társadalmi közegekben mozgatja.
- F: Megjelenésének hátterében a történelmet európai mértékben tömegélménnyé avató francia forradalom és a napóleoni háborúk tapasztalata áll.
- G: Az embert saját történelmi tevékenységének termékeként fogja fel.
- H: Hiteles korrajzot ad, a múlt megismerésében a jelent meghatározó erők és hatásokra ismer.
- I: A regényhős társadalmi érvényesülésének lehetőségeit vizsgálja.
- J: A szereplők belső történéseinek ábrázolása, érzelmi és tudati (vagy tudatalatti) életének elemzése kerül előtérbe.
- K: Modern változatának fókuszában pszichés komplexusok is állhatnak.
- L: A történet középpontjában a főszereplő élethelyzetei, megpróbáltatásai vagy hőstettei állnak.
- M: Értékrendszerét régi korok eszményei alakítják.
- N: A főhős próbatételek és hosszú hanyattatás után eléri célját, sikerrel jár.
- O: Érdeklődése az egyéni vágyak, álmok, kudarcok és fájdalmak felé fordul.

kalandregény	történelmi regény	karrierregény	lélektani regény

4.4. Ars poeticák

Anna Margit: *Ars poetica*, 1970

„Ars poetica? Mi is volna az? Az idős mester beavatja a fiatalabbakat, kezdőket a mesterség fortélyaiiba. Átadja a tapasztalatát, a szakmai tudását. Egyáltalán, megmondja, milyen a jó vers. Ehhez különben is ajánlatos lenne, mondjuk, Horatiusnak lenni, sőt olyan korban is élni, amikor az ilyen szó számít, és amikor meg lehet mondani, hogy milyen a jó vers. Író, olvasó egy húron pendül. Manapság már az is bizonytalan, hogy ki a költő. Megesik, hogy aki az egyik irodalmi táborban korszakalkotó zseni, az a másik kör szemében dilettáns. Aki meg emitt poeta doctus, az amonnan nézve csak ügyes rímfaragó. Vagy ez nem is olyan szokatlan? Az ember hajlamos a maga korát tekinteni mélypontnak, ahonnan már nincs is hová hanyatlani tovább. [...] Az ars poetica a magyar szóhasználatban különben már régen nem azt jelenti, amit eredetileg jelentett. Inkább valamiféle hitvallást szokás érteni rajta, sőt újabban a költészettől függetlenül, egészen általános értelemben is használják. (Miért is ne, ha már a bankoknak is filozófiájuk van?) Hogy nekem mi volna az ars poeticám, erre bizony nem tudok válaszolni. Elég baj, persze – valamirevaló költőnek ez nem lenne szabad, hogy gondot okozzon. A költőnek ugyanis szilárd meggyőződése, hogy a világnak égető szüksége van mindenre, amit a szelleme kitermel. Ha leszakad az ég, ő megtartja a ceruzájával.” (Várady Szabolcs)

12 Értelmezd a modernség és a közelmúlt magyar irodalmának ars poetica műveiből vett idézeteket! Lehetséges szempontok például:

- a műcím és az ars poetica viszonya;
- az idézetekben megjelenő világ- és önszemlélet;
- az alkotói tevékenységre, folyamatra, költőszerepre, a műalkotás funkciójára vonatkozó gondolatok.

„Az önimádat büszke heverőjén
fekszem nyugodtan, s a paplanomra sárgán
hull éji villany, nappali verőfény.

[...]

Én önmagamát önmagammal
mérem.

Szavam ha hull, tömör aranyból
érem.

Mindegyiken képmásom, mint királyé,
s a peremén
a gögös írás:
én.”

(Kosztolányi Dezső: *Költő a XX. században*)

értelmezés:

.....

.....

.....

„Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgállok aljas,
nyomorító hatalmakat.

[...]

Én mondom: Még nem nagy az ember.

De képzeled, hát szertelen.

Kísérje két szülője szemmel:
a szellem és a szerelem!”

(József Attila: *Ars poetica*)

értelmezés:

.....

.....

.....

„[...] ver az ét, visz az ár
eszmélhetsz nagyot:
nem kell más verse már,
költő én vagyok!

Kertemben érik a
leveles dohány.

A líra: logika;
de nem tudomány.”

(József Attila: *Ha lelked, logikád*)

értelmezés:

.....

.....

.....

„Hagyjuk. Nem érdekes az egész.
(A részletei sem.)

Amit írtam:

körülírásai a semminek.

Azt hittem: van itt valami,

amiért... Mi is? Amiért mit is?

Mindegy. Azt hittem. Hülye voltam.”

(Petri György: *A delphoi jós hamis csődöt jelent*)

értelmezés:

.....

.....

.....

„Szög és olaj lehetne címerem,
mit írhatnék azonban szövegül?

[...]

Nekünk magunknak muszáj végül is
a présbe kényszerülnünk. Befejeznünk
a mondatot.” (Pilinszky János: *Címerem*)

értelmezés:

.....

.....

„Mesterségem, te gyönyörű,
ki elhited: fontos élnem.
Erkölc és rémület között
egyszerre fényben s vaksötétben [...].”

(Nemes Nagy Ágnes: *Mesterségemhez*)

értelmezés:

.....

.....

Bérés Judit, a Magyar Irodalomterápiás Társaság elnöke, a PTE és a Veronai Irodalomterápiás Társaság vezető oktatója. Szertartási jellegű munkái eljárásokat, megközelítéseket mutat be irodalmi szövegek segítségével.

Supervízió: célja a segítő szakmában dolgozók érzelmi védelme, szakmai tudásuk fejlesztése.

A könyv (2021) átfogóan mutatja be az irodalomterápia / biblioterápia alakulástörténetéről.

Az **irodalomterápia** vagy **biblioterápia** az irodalom nézőpontjából szemlélve **alkalmazott irodalom**, hiszen valamely más, az irodalomtól különböző területen, valamely más cél érdekében eszközként működik. Egyike a **művészetterápiáknak**, melyeknek az a feladata, hogy a művészet – zene, tánc, képzőművészet, irodalom és film – eszközeivel terápiás, azaz segítő, támogató, fejlesztő vagy gyógyító feladatot töltsenek be.

Eredete az ősidőig visszavezethető, hiszen a történetmesélés, a szó mágikus ereje az emberiséggel szinte egyidős. Az antik görög világ rapszódosainak, az *Ezeregyéjszaka* mesélőjének, a sámánok varázsszövegeinek segítő, gyógyító szöveghasználata nem tűnik idegennek számunkra sem. A nyugati világban először a 18. század közepén, Észak-Amerikában használták tudatosan a szövegeket, az írás-olvasást mentális betegséggel küzdők kezelésére.

Az irodalomterápia komoly tudományággá és gyakorlattá azonban csak a 20. század hetvenes éveitől lett. Az irodalomterapeutákat egyetemen képzik. A képzett, folyamatos és aktív irodalomterápiás munkát végző, állandó szupervízióval¹ támogatott szakembereket Magyarországon a Magyar Irodalomterápiás Társaság fogja össze.

Alapvetően két területe van az irodalomterápiának, a **fejlesztő** és a **klinikai irodalomterápia**. Utóbbi a mentális, pszichés betegségek gyógyításában nyújt támaszt, előbbi elsősorban az önismeret, a személyiség fejlesztését célozza meg. A tevékenységi forma alapján lehet az irodalomterápia irodalmi alkotások élményszintű feldolgozása élőszóban, ez a **receptív** forma, vagy lehet **aktív** jellegű, mikor a résztvevők maguk hoznak létre szövegeket.

Akár receptív, akár aktív, akár fejlesztő, akár gyógyító célzatú, a lényege az, hogy az **irodalmi szöveg eszközként** felhasználva megszólítsa a befogadót, párbeszédet kezdeményezzen a saját élményekkel, a saját belső világgal. Mind a terapeutával folytatott egyéni, mind az általa vezetett csoportos ülések során a szöveg jótékony segítő támogatásával, a szöveg hálójába kapaszkodva lehet utat találni önmagunkhoz, előre mozdító felismerésekre jutni, kapcsolódni saját belső világunkhoz, a másik emberhez, a világhoz.

Az irodalomterápia tehát **kapcsolódni, gondolkodni, figyelni** tanít. **Segítséget** nyújt az elmagányosodás, a szorongás ellen, **fejleszti a kreativitást**, a problémamegoldó képességet, és jótékony **katarzisélményt** ad. Nem utolsósorban az irodalomhoz is közelebb visz, **olvasási tapasztalatainkat is elmélyíti**.

Az irodalomterápiás foglalkozások a gyógyító vagy az általános önismereti cél mellett sokszor konkrét témára épülnek föl, **tematikus** jellegűek. Ilyenek például a párkapcsolati kérdések, a babavárás, a gyász, a karrierépítés, a szülőkről való leválás, a hit és a transzcendenciához való viszony.

Milyen szövegekkel dolgozik az irodalomterápia? A receptív terület szinte **bármilyen szöveget** felhasználhat. A régi elnevezés, a biblioterápia (biblio = könyv) ezt sugallja. Bármilyen műfajt, szövegformát, szövegtípust és témát bekapcsolhat, ám a tapasztalatok azt mutatják, hogy – ha a szöveg önmagában nem is csinál terápiát – a jó irodalommal, az **esztétikailag értékes szöveggel** való kapcsolódás élménye mélyebb, **maradandóbb**.

Az aktív irodalomterápia során a folyamat résztvevői **saját szöveget** hoznak létre. Itt az alkotásnak mint tevékenységnek az átrendező energiái azok, amelyeknek önismereti hozadéka van. A szövegalkotás legkülönbözőbb módszereit, formáit, szövegtípusait lehet használni. Az aktív irodalomterápia egyik ága kifejezetten csak versekkel dolgozik, ez a **költészetterápia**. Lehet összekapcsolni a **kreatív írással**. Ez a terület tágas lehetőségeket kínál. Érdekes feladat a hálanapló, a különböző címzetteknek fogalmazott fiktív levél, de elképzelhetsz egy olyan könyvet is, amelynek minden egyes fejezete egy-egy életszakasz vagy életesemény. Szép feladat a haiku, a metaforasorból készített önportré írása is. Sokszor pedig csak úgy, különösebb tűnődés és szerkesztés nélkül születik a szöveg, ez az **expresszív írás**.

- 1 Válassz egy grafikai szervezőt (pl. fürtábra, gondolattérkép), és készítsd el az ismeretközlő szöveg vázlatát!
- 2 Az irodalomterápiás foglalkozások gyakran tematikusan szerveződnek. Készíts szemponttáblázatot, és a szövegben szereplő témacsoportokhoz keress még három-négy témát, melyet érdekesnek találsz egy irodalomterápiás folyamatban! Olvasmányaidból – lehet bármilyen műfaj vagy szövegforma – válogass szövegeket a különböző témákhoz!

téma	szöveg
párkapcsolati kérdések	
babavárás	
gyász	
karrierépítés	
szülőkről való leválás	
hit, a transzcendenciához való viszony	

A Szövegjelő (2023) ret témákhoz ajánl o mányokat, szépirod i Volt-e olyan tapaszt hogy egy olvasmány segített, támogatott i vagy bonyolult élethi teidben? Készíts ma számára naplóbejeg erről az esetről és az olvasmány szerepér

Részlet egy irodalomterápiás foglalkozás forgatókönyvéből

1 Olvasd el Csorba Győző versét, majd oldd meg a feladatokat!

CSORBA GYŐZŐ: SZÓLALJ MEG BENNEM

Verembe nem dönts, hegyre sem emelsz,
nem hajtogatsz, mint friss-kezü szellő a nádat,
nem törödsz velem, Istenem,
sorsom mélyén hallgatsz, mint föl nem robbant
bomba aluvó vizek mélyein.

Tornyosodik a bűn a szivemen,
és már csak tompán érezem: mi bűn, mi nem bűn,
normáim elmentek veled,
nincs már külön a sáros és a tiszta –,
elkeveredtek bús hiányodon.

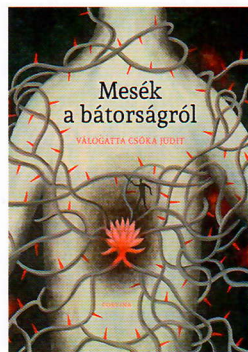
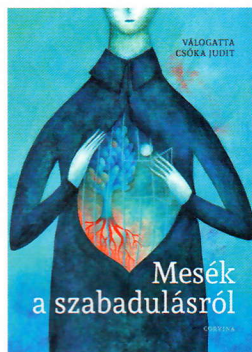
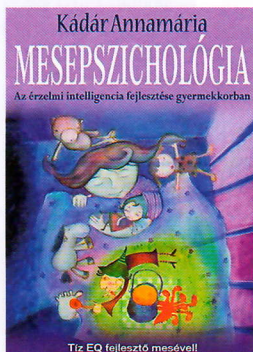
Szorongok, mint vihar előtt a föld:
lapulok, bújok, pislogok csönded szemébe –,
minden dörgésnél rémesebb,
ijesztőbb minden cifra átkozásnál,
– a halott anyák hallgatnak csak így.

Szólalj meg bennem, régen-hallgató!
mozgass meg, légy szél, szél, ami voltál is egyszer,
törödjél velem, Istenem!
mindegy: veréssel vagy simogatással,
csak érezzem, hogy van hozzám közöd.

- a) Szókratész szerint a lélekben lakozó szellem, a 'daimónion' segíti a helyes cselekedetek kialakítását. Nevezhetjük ezt lelkiismeretnek is vagy egyszerűen egy belső hangnak, amely folyamatosan reflektálja a cselekedeteinket, érzéseinket, gondolatainkat. Ha van olyan tapasztalatod, hogy átmenetileg elhallgatott ez a hang, írd le az élményedet egy hatsoros versben hat hasonlattal!
- b) Csorba Győző versének beszélője a normák bizonytalanságát, az erkölcsi tisztánlátás képtelenségét panaszolja: „*nincs már külön a sáros és a tiszta*”. Ha volt hasonló élményed, készíts róla egy naplóbejegyzést, majd tedd közzé kiscsoportodban, és beszéljetelek róla!
- c) Te miből érzed, hogy valaki – a környezeted, a családod, a barátaid, az Isten – törődik veled? Milyen érzékelhető, konkrét megnyilvánulásait tapasztaltad meg a törődésnek?
- d) Készíts egy felsorolást, amely csupa felszólító mondatból áll! Szólítsd fel azokat, akiknek a törődésére vágysz! Fogalmazd meg, mit tegyenek, vagy mit ne tegyenek, hogy érezd a törődésüket!

A meseterápia az irodalomterápiával együtt a művészetterápiák csoportjába sorolható. A közhiedelemmel ellentétben elsősorban felnőtt korúak terápiás foglalkozásainak keretében alkalmazzák a módszert. Miért lehetnek hatásosak a mesék a felnőtteknél?

- 2 „Szólalj meg bennem, régen-hallgató!” – írja Csorba Győző. Írd le azt a szöveget, amit a rég hallgató belső hang mondana, ha végre megszólalna, amit a belső hang hiányától szenvedő, szorongó lélek hallani szeretne, azaz írd le a „megszólaló” szövegét! A szöveg lehet vers is, próza is, terjedelme a Csorba-vers terjedelméhez hasonló legyen!

A **tárca** az újságok, napilapok tárcarovatában megjelenő, napi aktualitásokról szóló rövid írás, amely a mindennapok egyedi, de távolabbra tekintő, olykor példázatos formált egy-egy mozzanatát mutatja be. Fontos, hogy a téma **felkeltse az érdeklődést**, és **széles olvasóréteget érintsen**. Tárca például Ady Endrének a *Nagyvárad Friss Újság* 1901. április 22-i számában megjelent írása, az *Egy kis séta*.

Az 1880-as évektől népszerűvé váló novella gyakran jelent meg napilapokban, és ha a témája közérdekű volt, egyre gyakrabban tették be a szerkesztők a tárcarovatba mint **tárcanovellát**. Az így kialakuló műfaji változat magába foglalja az alkalmi **publicisztika** és a **szépirodalom** jellegzetességeit. Lehet derűsen tablószerű képe egy bizonyos társadalmi jelenségnek, olykor anekdotaszerű fordulatokkal, máskor erősen kritikus hangnemet üt meg, és a karcolatokra jellemző szellemes nyelvi elemekkel is él. A szövegek elbeszélő hangja is széles skálán mozog: az elfogadó humortól egészen a keserű szarkazmusig. A műfaj legjelentősebb művelői a 19. század végén – 20. század elején Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Ady Endre, Móra Ferenc, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső.

Ma a napilapok nyomtatott formáiban ritkán találkozunk szépirodalommal, így ezzel a **határműfajjal**, a tárcanovellával sem, de a nagy hagyományokkal rendelkező hetilap, az *Élet és Irodalom* közöl tárcanovellákat, s néhány online portál is igyekszik feléleszteni ezt a műfajt. Kortárs irodalmunkban a tárcanovella műfajának neves alkotói közé tartozik Darvasi László – aki Szív Ernő néven is publikál tárcákat –, Dragomán György és Tóth Krisztina.

1 Olvasd el Tóth Krisztina tárcanovelláját, majd oldd meg a feladatokat!

TÓTH KRISZTINA: SZÉKFOGLALÓ

Hétfőn indul a lomtalanítás, de az emberek már péntek este elkezdik lehordani a holmijukat a környező házakból. Évről évre kevesebb a használható holmi és egyre több a valódi szemét, mert az igazi szegénység mindent felhasznál, nagyon kevés maradékkal dolgozik.

A pincékből azért mégis előkerül egy-két foltos matrac, megroggyant ágy, lógó bélésű, reménytelenül kopott fotel.

Szombat délelőttre már egész kis dombok keletkeznek a kihajított tárgyakból, és apránként feltűnedeznek a kupacokat gondosan átvizsgáló lomizók is. Van, aki a fahulladékot gyűjti, más a fém alkatrészekre specializálódott.

Szombat délutánra már külön halomban sorakoznak a hűtőszekrények, fém ruhaszáritók és behorpadt edények, távolabb pedig a ruhák, textilek. Szenvedélyes kíváncsisággal figyelem a tárgyak jövés-menését, az emberi életek utcára szórt üledékét. A törött játékokat, amelyekkel talán harminc éve játszottak utoljára, a rácsos ágyat, amelynek egykori lakója talán már maga is nagyszülő.

Szombat este, alkonyattájban aztán megérkezik a ház elé a szék. Nem különösebben feltűnő darab, de mégis megdobbán a szívem, mert érzem, hogy erre vártam. Erre az egy székre. A huzata szakadt és foltos, valamikor talán bordó lehetett. A támlája egyenes és szögletes, a lába enyhén kifele hajló. Van benne valami megejtően bumfordi, pedig nyilván kecsesnek szánták.

Nézem az utca túloldaláról a széket, de nem vagyok elég gyors, mert a fémhulladékot felügyelő asszony azonnal megragadja és ráül. Hiába, ilyen műfaj ez: aki nem elég szemfüles, az nem tart székfoglalót. Soha nem leszek a lomiakadémia rendes tagja.

Bámulom az asszonyt, aki kényelmesen elhelyezkedik az újonnan szerzett széken, és rágyújt. Amikor befejezi a cigarettázást, a csikket, mielőtt elhajtaná, a szék oldalán nyomja el.

Ez rosszlesik nekem, majdnem szóvá is teszem, de aztán rájövök, hogy ha így tett, akkor nincsenek komoly szándékai a székkal, csak ücsörögni akar rajta. Várom kell tehát, és a székek még az enyém lehet.

Elmegyek, körbejárom a környéket, aztán bő két óra múlva visszatérek, hátha a székbitorló asszony már nincs ott. Jól időzítetek, mert éppen befordul az utcába egy rozszant furgon, a nő pedig felpattan és segít bepakolni a férfiaknak a fémhulladékot.

A székek üresen marad. Éppen elindulnék felé, hogy szemügyre vegyem, akkor megelőz egy bácsi. Úgy látszik, ő meg a fából készült dolgokra szakosodott, mert vizsgálgatni kezdi a széket. Az én székeimet!

– Régi ebédlőszék – mondja fitymálva. De csak egy van belőle.

– Csak egy – hervasztom tovább a lelkesedését. És elég ócska is.

A székek oldalán valóban mély horzsolás látható: olyan, mintha éveken keresztül naponta valami másik bútordarabnak ütközött volna, ami kikezdte a láb faanyagát. Bizonyára azon a másik bútordarabon is ott van a székek nyoma, hiszen olyanok lehetnek ők, mint egy öreg, veszekedő házaspár: mindkettőjükre mély sebeket karcolhatott az összezártság.

A férfi hümmög, aztán mégiscsak felemeli a széket és elviszi valahová. Elvesztem a türelmemet, és hátat fordítok az egész felfordulásnak. Visszamegyek a lakásomba, és még az ablakhoz sem közelítek, hogy ne lássam, mi minden kerül még ki a házak elé.

Estére elered a tavaszi eső, hogy aztán egész éjszaka kitartóan zuhogjon. Áztatja a kirakott holmikat, ömlik reménytelenül.

Reggel, úgy nyolc óra tájban kimegyek megnézni, elszállítottak-e már mindent. Nem hallottam ugyan zajt, de lehetséges, hogy már kora reggel itt jártak a takarítóautók.

Szándékosan indulok az ellenkező irányba, hogy ne lássam a székek hült helyét, de aztán a sarkon mégiscsak visszafordulok, és közelítek a kapuhoz, ahol előző nap állt.

Ott van most is. A huzata elázott, ettől egy árnyalattal sötétebbnek tűnik, mint amilyennek vasárnap láttam. Ez a székek, minek kerteljünk, nem szép.

Sőt, inkább csúnya.

Mégis, olyan ez valahogy, mint a szerelem. Odalépek hozzá, még rá is ülök óvatosan. Áráztatja a kabátomat, és valami bizonytalan, rossz szagot áraszt. Ez sem tántorít el, lehajlok és megvizsgálom. Az oldalán a kidörzsölt heg mélyebb, mint gondoltam. Nehéz lesz átfesteni, de meg fogom oldani, már tudom.

Gyere, mondom a székeknek, és felemelem, cipelem haza. Sietnünk kell, hogy ne lássa, amikor a többieket elviszik. (2017)

- a) Emeld ki az ismeretközlő szövegből a tárcanovella műfaji sajátosságait, majd a Tóth Krisztina-novellából kapcsolj hozzájuk idézeteket!

a tárcanovella műfaji jegyei	idézetek

- b) A novellában két történet van: a lomtalanítás mindennapi története az elbeszélő nézőpontjából és egy látens sztori: a székek. Kik a szereplői a lomtalanítás történetének? Építsd fel a karakterüket! Dolgozz szereplőmátrixszal! (Természetesen az elbeszélő is szereplő.)
- c) Írj tudósítást Tóth Krisztina tárcanovellája alapján! Ha a szöveged elkészült, nézd meg újra a novellát! Húzd alá benne azokat a részeket, amelyeket nem tudtál belefoglalni a tudósításba! Mi az oka?

2 Olvasd el Mándy Iván novellájának részleteit, majd oldd meg a feladatokat!

MÁNDY IVÁN: A GANGON

Kopott, barna szék a negyedik emeleten. Kibicsaklott lábbal a hátsó lépcsőház mellett.

Hogy került ide? Mikor? Nem lehet tudni. Egy reggel csak itt ácsorgott a falhoz támaszkodva.

Éjszaka vánszoroghatott fel a hátsólépcsőn? Elég keserves lehetett azzal a lábbal. Valahogy azért mégiscsak felvonszolta magát a negyedikre. Leroskadt a fal mellett.

Valaha itt lakhatott. Megvolt a maga helye egy szobában. Aztán megunták és kirakták. A többiek még csak tűrték valahogy, de ő már túlságosan lerobbant. A támlája meghasadt. Eladni se lehetett. Megdühödtek rá, kihajították. Egy éjszaka levitték a ház elé – ki a ház elé. Egy darabig ott álldogált. Aztán eltűnt. Már el is felejtették, amikor egyszer csak visszasomfordált. Honnan? Miféle roncstelepről? Mindenesetre éjszaka jöhetett azzal a rossz lábával.

Most itt áll és vár.

Csak megnyílik előtte egy ajtó. Az a bizonyos ajtó. Visszafogadják. Kijönnek érte, és visszaviszik abba a bizonyos szobába.

[...]

Egy reccsenés.

A szék megcsúszott a fal mellett. Hiába, az a láb!

A nő éppen hogy fel tudott ugrani. De azért nem futott el. Ott állt, és csak nézte az öreget. Megsajnálta? Bocsnatot akart kérni? Ígéreteket tett? Mindenféle felelőtlen ígéreteket? Hogy olykor majd kijön hozzá? Meglátogatja? Rendbe hozatja a lábát? Kihív egy specialistát, és megnézet?

Megfordult és elment.

A szék nem is számított másra. Állt a gangon, és napozott.

Valaki bevágta a hátsó lépcsőházba.

Valaki előhozta.

Elgáncsolták. Gáncsot vetettek neki. Nézték, ahogy végigvágódik a gang kövén.

Hátrahurcolták.

Elővonszolták.

Egyszer csak eltűnt, mint aki megunta ezt az egészet. (1980)

- a) Hasonlítsd össze Venn-diagrammal Mándy Iván *A gangon* és Tóth Krisztina *Székfoglaló* című írását! A következő szempontokra figyelj: környezet, közeg; szereplők, a főszereplő; az elbeszélő és az elbeszélt világ viszonya; az emberi és a tárgyi világ kapcsolata; a címek; nyelvi megformálás!

A gangon

Székfoglaló

- b) A szempontokhoz írt reflexióidat figyelembe véve fogalmazd meg, miben különbözik Tóth Krisztina tárcanovellája Mándy Iván novellájától! Írásod terjedelme kb. 200 szó legyen!

Előszó	5
I. rész – Művelődéstörténeti korszakok	7
1.1. A romantika és a történeti realizmus ·	
A 19. századi regény alakulástörténetéből (Pethőné Nagy Csilla)	9
A modernség felé – a 19. század két meghatározó stílusirányzata	10
A romantika és a történeti realizmus általános jellemzői	10
A romantika és a történeti realizmus esztétikai-poétikai jellemzői	14
Szemelvények a 19. századi romantikus és realista regényirodalomból	17
A történelmi regény születése	18
Kísérlet az eposz megújítására – a verses regény	26
A történeti realizmus regényirodalmából	30
Női sorsok: vágyak és lehetőségek a történeti realizmus regényeiben	36
1.2. A modernség · Szemelvények a modernség irodalmából (Pethőné Nagy Csilla)	41
A modernség fogalma, jelentései	42
Az esztétizáló vagy klasszikus modernség	44
A csonkaság tapasztalata	46
A klasszikus modernség irányzatai és poétikai jellemzői	47
Az avantgárd modernség	51
Az avantgárd irányzatai	52
A magyar avantgárd emblematikus hosszúverse	57
A későmodernség	62
A későmodernség jellemzői az irodalomban	63
A hagyományban levés mint önazonosság	65
Pillantás a posztmodern irodalomra	68
A posztmodern jellemzői	68
Posztmodern fordulat irodalmunkban	70
1.3. Szövegek párbeszéde – szövegköztiség (Szakács Emília)	73
Az irodalmi szövegek hálózatai	74
A Halotti beszéd – Intertextualitás és hipertextualitás	77
Megszólított szövegek	77
Születésnapomra – egy vers parafrázisai	80
Palimpszeszt – a szöveg mögött fölsejlik a másik szöveg	83
Egy metafora továbbélése – József Attila: Reménytelenül	87
II. rész – A műnemek alakulástörténetéből	91
2.1. A 20. század második felének meghatározó költészetirányai	
irodalmunkban (Pethőné Nagy Csilla)	93
Szakaszok és költészetirányok az esztétizáló és az avantgárd modernség után	94
A késő- és utómodernség líraváltozataiból	97
A közösségi érdekeltségű, (vátesz)költői hagyomány és lebontása	97
Tárgyiasság és hermetizmus	101

Alakváltó költészetünkben – forma- és stílusjáték	105
Egy posztmodern sakk-nyelv játszma	111
2.2. Szépprózairányok a tágan értett modernségben (Szakács Emília)	113
Korszerűsített valóságosság	114
Bohumil Hrabal: <i>Sörgyári capriccio</i>	114
Gabriel García Marquez: <i>Száz év magány</i>	117
Az önéletrajziség	123
Márai Sándor: <i>Egy polgár vallomása</i>	124
Szabó Magda: <i>Az ajtó</i>	125
Irodalmi szociográfia	129
Illyés Gyula: <i>Puszták népe</i>	130
Változatok parabolára és a metaforikus olvashatóság	132
Móricz Zsigmond: <i>Úri muri</i>	133
Ottlik Géza: <i>Iskola a határon</i>	137
Az elbeszélésmódot és szövegszerűséget hangsúlyozó próza	143
2.3. Drámaformák a 19–20. századi magyar irodalomban (Dr. Oroszlán Anikó)	151
A magyar színjátszás kezdetei és a nemzeti dráma megjelenése a magyar irodalomban	152
Katona József: <i>Bánk bán</i>	154
Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i>	165
Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	173
Történelem és emberi sorsok a 20. századi drámákban	186
Herczeg Ferenc: <i>Bizánc</i>	186
Magyar dráma a 20. század második felében	191
Örkény István: <i>Tóték</i>	192
Szabó Magda: <i>Az a szép, fényes nap</i>	199
Spiró György: <i>Csirkefej</i>	203
III. rész – Szerzők, életművek, kánonok	209
3. Tízek társasága	211
3.1. Vörösmarty Mihály (1800–1855) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	212
3.2. Petőfi Sándor (1823–1849) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	225
3.3. Arany János (1817–1882) (<i>Bálint Andrea</i>)	238
3.4. Jókai Mór (1825–1904) (<i>Pethőné Nagy Csilla</i>)	252
3.5. Mikszáth Kálmán (1847–1910) (<i>Bálint Andrea</i>)	265
3.6. Ady Endre (1877–1919) (<i>Szakács Emília</i>)	281
3.7. Babits Mihály (1883–1941) (<i>Bálint Andrea</i>)	300
3.8. Kosztolányi Dezső (1885–1936) (<i>Szakács Emília</i>)	312
3.9. József Attila (1905–1937) (<i>Szakács Emília</i>)	342
3.10. Herczeg Ferenc (1863–1954) (<i>Bálint Andrea</i>)	362

IV. rész – Témák és kódok	375
4.1. A Biblia, a művészetek nagy kódja (Szakács Emília)	377
Biblia és irodalom	378
Egy bibliai nagyelbeszélés irodalmi parafrázisa – Thomas Mann: József és testvérei	380
A valóságot a Biblia kódjai olvassák – Mihail Bulgakov: A Mester és Margarita	387
4.2. Állatok és növények az irodalomban (Pethőné Nagy Csilla)	397
Totemállatok és mitikus lények	398
A csodaszarvas és a téma néhány feldolgozása	398
A turul	403
Egy klasszikus állatmese és klasszikus újraiásai	405
Az állatmese (fabula) és kései változatai	405
Állatmese és még valami más	407
Allegorikus-szimbolikus kifejezőmód	413
A bűn allegóriája	413
A megváltatlanság szenvedéstörténete	414
A növényjelképekről	417
A romantika boldogságszimbóluma	419
Ami egy növényi létezőre kivétel	419
4.3. Belső és külső utak (Bálint Andrea)	423
Az út, utazás szimbólumrendszere	424
Véget érő utazások	428
Egy megrázóan közönséges villamosutazás	428
A halál mint újjászületés – Lev Tolsztoj: <i>Ivan Iljics halála</i>	433
4.4. Ars poeticák (Pethőné Nagy Csilla)	437
Szűkebb és tágabb értelemben vett ars poeticák	438
Előíró költészettanok	439
Irányzatos, programadó ars poeticák	441
Költői önmeghatározás és vallomásosság	445
Költői szerepek, szereplehetőségek és szerepkényszerek	450
4.5. Létösszegzés, létértelmezés (Bálint Andrea)	461
Számvetés és világgép	462
Siker vagy sikertelenség?	464
Számvetés Arany János <i>Epilógusában</i> és Kosztolányi Dezső <i>Boldog, szomorú dal</i> című versében	464
A lét elviselhetetlenségétől az élet szépségének magasztalásáig – Szabó Lőrinc három verse	471
Szűkülő lehetőségek – bezáruló világ	476
4.6. A 20. század történelmének reprezentációja irodalmunkban (Pethőné Nagy Csilla)	479
Modern apokalipszisek	480
Az apokaliptikus hagyomány	480

Tartalomjegyzék

A „Nagy Háború”	481
A történelmi Magyarország felbomlásának traumája: Trianon	483
A második világháború és a holokauszt	485
Frontok, ostromok	485
Munkaszolgálat, munkatábor, erőltetett menet	490
Holokausztirodalom – Nobel-díjas holokausztregényünk	493
A Rákosi-diktatúra és az 1956-os forradalom	503

V. rész – Határok és határátlépések

509

5.1. Irodalomközvetítés (Pethőné Nagy Csilla)

511

Az irodalom kezdetei és fogalmi közelítései	512
Szóbeliség és írásbeliség	512
Világirodalom – nemzeti irodalom – nemzetiségi irodalom	512
Az irodalmi kultuszokról	515
Az irodalmi élet és intézményrendszer kialakulása Magyarországon	516
Folyóirat-kultúránkról a táغان értett modernségben	520
Irodalmi ismeretterjesztés, az irodalmi élet digitális terei	522

5.2. Az irodalom határterületei (Szakács Emília)

525

Az irodalom határain és azon túl	526
Alkalmazott irodalom – Irodalomterápia	528
Részlet egy irodalomterápiás foglalkozás forgatókönyvéből	530
Publicisztika és szépirodalom határán – a tárcanovella	531
Bűnügyi történetek	534
A skandináv krimi	536

„Légy fölösleges!
Ellobban arcod – költők
nincsenek, se költészet.
[...]

Csak egyetlen vers
létezik... Amelyet írsz.
Örökkön ismeretlen
mégis előtted –
nem köti vágy, se törvény...
Könyörtelen teljesség
másaként.”

(Kovács András Ferenc: *Fragmentum*)

értelmezés:

.....
.....
.....

„[...] e kertet el nem tanulhatni tőle,
a *többjét* még egy alkalomra sem.
(Az ember érik, s rájön, hogy hiába,
a telt anyag mögött a szerkezet
nem lesz övé, a kölcsönt vette kölcsön,
hát jobb, ha mindent szépen visszavisz,
s egy cédulát ír: »gazda, isten áldjon,
a több Te vagy, és több nem mondható.«)”
(Parti Nagy Lajos: *A Csorba-kert*¹)

értelmezés:

.....
.....
.....

¹ A vers Csorba Győző
(1916–1995) Kossuth-
díjas költőnkét idézi.

A kertmotívum egyszerre
utal a költő kertes házára
és művészetére

Iránytű a szóbeli érettségihez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használ-
hatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Életművek (1. témakör)

- Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre és Babits Mihály ars poeticái-
ból. Művek: *A vén cigány*; *A természet vadvirága*; *A XIX. század költői*; *Mindvégig*; *Góg és
Magóg fia vagyok én...*; Feladatban: *Dalaim*; *Letészem a lantot*; *Vojtina ars poeticája*; *Cigány
a siralomházban*

Szerzők, művek, korszakok (2. témakör)

- Csokonai Vitéz Mihály: *A vídám természetű poéta*

Művek a világirodalomból (6. témakör)

- Az antikvitás mint az európai irodalom alapvető hagyománya, Horatius: *Ars poetica* –
részletek, az impresszionizmus (és szimbolizmus) ars poeticája – Verlaine: *Költészettan*

Az irodalom határterületei vagy regionális irodalom (8. témakör)

- Az ars poetica kapcsolódásai lírai műfajokkal és témákkal (elégiko-óda, rapszódia, lét-
összegző vers)

Értelmezési szintek, megközelítések

- Az ars poetica tematikus verscsoport alakulástörténetéből a régebbi irodalomtól a mo-
dernségig; közösségi érdekelttségű és magánköltészet, néhány, a témához kapcsolódó to-
posz, archetípus (lant, hegedű), bibliai és mitológiai motívumok, elemek